Данилюк Соломія Юріївна,
здобувачка фахової передвищої освіти,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»;
Вавричук Оксана Степанівна,
викладач економічних дисциплін;
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У зв'язку з особливостями життя в умовах воєнного часу знання фінансових інструментів, які необхідні для ведення війни, задоволення суспільних потреб, розвитку економічної спроможності держави, є досить вагомим. Розуміння, яким чином задовольняються ті чи інші потреби, звідки вони фінансуються та покривається їхня вартість, є актуальним. Дослідимо наслідки повномасштабного вторгнення на економічний сектор України та проаналізуємо зміни у бюджетній сфері, проблеми недофінансування видатків, шляхи вирішення даних проблем. А також висвітлимо майбутні перспективи бюджетної політики України, шляхом реформ, стратегічних довгострокових цілей, проєктуючи майбутні виклики, які можуть бути в подальшому.

Бюджетна політика – це основна складова фінансової системи держави, за допомогою якої регулюється економічні явища. Також від неї залежить: підвищення добробуту громадян, отримання соціальних гарантій, фінансування вразливих верств населення, темпи економічного зростання. Якщо підійти до цього поняття з іншої сторони, то бюджетна політика – це рішення, що приймаються органами законодавчої та виконавчої влади, які визначають розвиток і використання фінансових відносин в інтересах громадян, суспільства і держави [1, с. 195]. Саме від ефективної та раціональної побудови бюджету та прозорості його функціонування, залежить зростання рівня ВВП та його перерозподілу у подальшому, конкурентна спроможність на міжнародному ринку економічних відносин.

Узагальнивши вище згадане, дійдемо висновку, що бюджетна політика – це сукупність заходів та методів регулювання державного бюджету, які спрямовані на сприяння економічного зростання та структурних перетворень, підвищення якості добробуту громадян та реалізації стратегічних цілей, які на неї покладено [2].

Глобальні зміни, які були спричинені повномасштабним вторгненням, зробили економіку України вразливою та змусили змінити нашу фінансову систему. В період воєнного стану, насамперед, важливим є забезпечення належного виконання основи фінансової політики, бюджету. На даний час перед державою постали цілі з ефективного функціонування бюджетної системи та політики, новий перерозподіл обмежених централізованих фондів грошових

коштів, забезпечення вразливих груп населення соціальними виплатами. Пріоритетом є збільшення видатків на оборонну сферу, перегляд шляхів наповнення казни країни, залучення міжнародної фінансової допомоги. Фінансова стійкість держави у цей важкий період залежить від координації та злагодженості всіх ланок бюджетної політики, а також мінімізація виникнення макроекономічних дисбалансів у фінансовій системі. Це завдання залишатиметься актуальним й у повоєнний час. Для державної влади є критично важливим сформувати та реалізувати ту бюджетну політику, яка б відповідала теперішнім обставинам. Для цього ж, в свою чергу, важливо проаналізувати всі аспекти, з яких складається бюджетна політика України, та оцінити, який вплив вони мають на фінансову систему.

У бюджетні політиці України в часі війни можна виділити ряд різноманітних проблем, серед них: скорочення кількості підприємств, які сплачують податки; виїзд працюючого населення з країни, що призводить до скорочення трудових ресурсів, а також меншого надходження грошових коштів до бюджету; руйнування стратегічних та промислових об'єктів; виведення з ладу енергетичної системи, обмеження логістичних шляхів торгівлі товарами, окупація портів, знищення мостів та залізниць. Вище перелічені проблеми вимагають їхнього детального аналізу та розробок їх вирішення.

Для кращого розуміння ситуації бюджетної сфери України в умовах воєнного часу пропонуємо розглянути показники за період 2023-2025 років подані у табл. 1.

Таблиця 1

Дані щодо виконання бюджету у період воєнного стану

Роки	Загальні доходи	Загальні видатки	Дефіцит	Основні сфери розподілу бюджету (%)
2023	2,671 трлн грн	4,014 трлн грн	1,343 трлн грн	Оборона – 52,3%; громадський порядок, безпека та судова влада – 14,3%; соціальний захист та забезпечення – 11,7%.
2024	1,935 трлн грн	2,617 трлн грн (станом на 1.09.2024)	682 млрд грн	Оборона – 50%; громадський порядок, безпека та судова влада – 14,8%; соціальний захист та забезпечення – 11,3%.
2025 (прогноз)	2,7 трлн грн	3,644 трлн грн	944 млрд грн	Оборона – 61%; соціальний захист та забезпечення – 11,5%; охорона здоров'я – 5,7%.

Джерело: розроблено автором на основі [3], [4], [5], [6]

З наведених даних можемо бачити великий дефіцит державного бюджету кожного року, який зумовлений перевищенням видатків над доходами. Крім

державного внутрішнього боргу є ще зовнішній борг, який є заборгованістю іншим країнам та міжнародним економічним організаціям. Станом на 31.08.2024 державний борг, який включає в себе зовнішній і внутрішній державний борг, складає 6,371 трлн грн [7]. Більшою сумою є зовнішній борг оскільки міжнародна підтримка відіграє важливу роль у стабілізації економіки та фінансуванні державного бюджету шляхом надання кредитів, гарантій за кредитами та грантів [2]. Завдяки зовнішній фінансовій допомозі перекривається частка бюджетного дефіциту.

Якщо поглянути на основні сфери розподілу фонду грошових коштів, то основними, звісно, у воєнний час є оборона – половина бюджету, а також соціальне забезпечення вразливих верств населення, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб. Основна увага зосереджена на оборонних видатках та розвиток і закупівлю військового озброєння та техніки.

Як відомо, головним наповнювачем бюджетів є податки. На початку воєнного стану влада ввела корективи в систему оподаткування, яка дозволила окремим фізичним особам, підприємцям і платникам податків сплачувати їх добровільно, а також перейти на спрощену систему оподаткування та подання звітності, для окремих, навіть, було знижено ставку податку. Це звільнило багато підприємств від сплати податку на прибуток та ПДВ, що в свою чергу призвело до зменшення надходжень до бюджету та збільшення його дефіциту. Також уже давно в Україні існує схема подвійної бухгалтерії на підприємствах та суб'єктах господарювання, через яку державний бюджет недоотримує величезну частину доходів.

Тим не менш, збройний конфлікт триває і потребує додаткових джерел фінансування всередині держави, що спонукає до впровадження надзвичайних фіскальних рішень для отримання прибутку та покриття дефіциту та прогнозованих видатків.

Підвищення ставки податку не є єдиним ефективним способом зростання доходів. Потрібна підтримка малих та середніх бізнесів і використання ними природніх ресурсів чи матеріальних ресурсів, які виготовляються всередині держави; збільшення інвестицій у об'єкти інфраструктури, які зазнали руйнувань; спрямування ресурсів на науково-дослідницькі та конструкторські центри, їхні інновації та новітні, сучасні розробки, особливо, в оборонній сфері; створення програм соціального захисту, психологічної підтримки для військових та ветеранів війни; державні гранти та кредити на розвиток актуальних і затребуваних сфер, таких як, збирання дронів, розробки для розмінування територій. Також важливим є продумування доступності життєвих благ для маломобільних груп населення.

Прогнозування державного бюджету на 2025 рік є доволі конструктивним з врахуванням важливих потреб, проте не лише повинні виділятися кошти на сферу оборони. У зв'язку з підвищенням рівня інфляції доцільним є перегляд заробітної плати верств населення у сферах, які не отримують великого

фінансування, а також соціальних виплат людям похилого віку та соціально вразливим верствам населення.

Для досягнення вище згаданих цілей необхідно раціонально та ефективно керувати державними коштами, здійснювати аналіз витрат і забезпечувати прозорість закупівель, особливо на державних тендерах. Боротьба з тіньовою економікою, а також ухиленням від сплати податків, які часто приховують під благодійні фонди та фірми одноденки, через які, зокрема, відбувається відмивання коштів. Збільшувати кількість урядових програм для заохочення всіх верств населення. Боротьба з корупцією через перегляд законодавства, яке б за це притягувало до відповідальності. Формування міжнародних взаємовідносин та економічних зв'язків з провідними державами світу, обміну досвіду між громадянами інших країн. Співпраця з Міжнародним валютним фондом, Європейським Союзом для забезпечення фінансової допомоги в критичних ситуаціях.

Війна в Україні сильно вплинула на фінансову систему, що привело до впровадження нових стратегій отримання доходів і виділення їх для підтримки балансу та як для найповнішого задоволення суспільних благ. Найбільшим викликом для країни стало виділення коштів на оборону та соціальний захист. На даний час основними надходженнями для наповнення бюджету є податки та зовнішня економічна підтримка. Велика кількість грантів і позик від країн світу здійснює значний вплив на бюджетну систему України, незважаючи на те, що війна триває, що в свою чергу спричиняє збільшення державного боргу.

Основним є уміння доцільно управляти фондами грошових коштів; здійснювати розвиток вітчизняного виробництва, збільшення кількості підприємств, шляхом створення середовища для процвітання бізнесу; перегляд податкового законодавства, створення підзвітності і прозорості на закупівлях державних рівнів; залучення іноземних інвесторів для зміцнення економічної конкурентоспроможності на міжнародному ринку; пріоритетність погашення державного боргу, управління наявним дефіцитом; зміцнення становища України, становлення її, як конкурентної держави на міжнародних економічних і інноваційних та інвестиційних ринках.

Список використаних джерел

1. Західна О.Р., Круглякова В.В., Рахвал І.Р. Бюджетна політика України: стан, оцінювання, перспектив. Молодий вчений. № 10 (122). 2023. С. 194-199. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5989/5858 (дата звернення: 30.09.2024).

2. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. URL: https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1349/1291 (дата звернення: 30.09.2024).

3. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/3_budjetna-polityka_01-02_2024.pdf (дата звернення: 30.09.2024).

4. Сергій Марченко представив проект держбюджету-2025 народним депутатам України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/serhii-marchenko-predstavyv-proekt-derzhbiudzhetu-2025-narodnym-deputatam-ukrainy (дата звернення: 02.10.2024).

5. Видатки держбюджету України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/ (дата звернення: 02.10.2024).

6. Стасюк А., Коломієць Д. Проєкт бюджету-2025: скільки планують витратити на оборону, соцзахист, освіту та охорону здоров'я і де візьмуть гроші. URL: https://suspilne.media/840767-proekt-budzetu-2025-skilki-planuut-vitratiti-na-oboronu-soczahist-osvitu-ta-ohoronu-zdorova-i-de-vizmut-grosi/ (дата звернення: 01.10.2024).

7. Державний борг України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/ (дата звернення: 03.10.2024).